

वडगाव लाईव्ह

जगदीश कदम

संगत प्रकाशन, नांदेड

संगत प्रकाशन, नांदेड - १४९

ISBN NO - 978-93-84239-37-4

Wadgaon Live (Drama)

Jagdish Kadam

वडगाव लाईव्ह (नाटक)

जगदीश कदम

भ्र : ९४२२८७१४३२

प्रकाशक

संजय सुरनर

संगत प्रकाशन

विवेक नगर, नांदेड -५

भ्र : ८१४९८२६४५९

सर्वाधिकार

पुष्पा दळवी-कदम

मुखपृष्ठ

संतोष घोंगडे, पुणे

अक्षरजुळणी

कृष्णा डी.टी.पी.आर्ट

भ्र : ९५४५३५१८२०

मुद्रित शोधन

प्र.श्री. जाधव

मुद्रक

विथ्री प्रिंटर्स, हैदराबाद

प्रथम आवृत्ती

२६ ऑक्टोबर २०१९

किंमत : रु. ६०/-

वडगाव लाईव्ह

पात्रे

सूत्रधार
सोंगाड्या
गणपत कोळी
भुजंगराव
भिकाजी
सय्यदभाई
रंगराव
जोशी गुरुजी
पारूबाई
गौतम
गणेश
नागू
रेशमाजी

(या नाटकाचा प्रयोग करण्यापूर्वी लेखकाची पूर्वपरवानगी घेणे आवश्यक आहे.)

अंक पहिला

दृश्य-१

(रंगमंचावर हळूहळू प्रकाश. एका दिशेने सूत्रधार तर एका दिशेने सोंगाड्या येतो. समोरासमोर उभे राहतात. मग प्रेक्षकांकडे वळून हात जोडून नमस्कार करतात.)

सूत्रधार : (हात जोडून) नमस्कार माय-बाप नमस्कार! काय म्हणालात? नमस्कार घेणार नाही... घेऊ नका... 'रामराम' म्हणतो... आँऽ, ते पण नाही... 'सलाम वालेकूम' म्हणतो... काय म्हणालात...? ते बी चालणार नाही... बरं मग 'जयहिंद' म्हणतो... 'जयभीम' म्हणतो... 'जय महाराष्ट्र' म्हणतो... 'हरिओम' म्हणतो... 'जय साईराम' म्हणतो... 'जय जिजाऊ' म्हणतो... 'जयक्रांती...' काय पण म्हणतो.

सोंगाड्या : आरारा राऽऽ काय चाललंय राजेहो, तुम्हाला जिभा तरी किती हाईत म्हणतो?

सूत्रधार : किती म्हणजे...? ही बघ (जीभ दाखवीत) ही... ही एकच.

सोंगाड्या : एक जीभ हाय म्हणता... मग ही नावं किती घेता?

सूत्रधार : जीभ एक असली म्हणून काय झालं... नावं कितीबी घेता येतात भौ...

सोंगाड्या : आराराऽ राऽऽ राजे हो. जिभंला पतिव्रता ठेवा... तिला असं मोकळं सोडू नका... केस मोकळे सोडवल्यावानी...

सूत्रधार : (प्रेक्षकांकडे पाहून... त्यांना उद्देशून) मंडळी, मला वाटलं होतं... हा तरी शहाणा असेल... पण ही सुद्धा वाया गेलेलीच केस दिसते बघा...

सोंगाड्या : काय म्हणालात?

- सूत्रधार : (सोंगाड्याकडे पाहत) कुठं काय म्हणलो... केस पेपर घे म्हणलो भौ...
- सोंगाड्या : केस पेपर मन्तानी?
- सूत्रधार : तुला नाहीच कळणार (प्रेक्षकांकडे पाहून) त्यासाठी डोकं असायचं पाह्यजे ना?
- सोंगाड्या : राजे हो... (सूत्रधाराच्या दंडाला धरून हलवीत) मी तुमच्याशी बोलतोय... आणि तुम्ही तिकडं अंधारात काय बघताव?
- सूत्रधार : अंधारात पब्लिक हाय. त्यान्ला बगत व्हतो. (डोळ्यावर हात लावून पुन्हा प्रेक्षागृहात निरखून पाहिल्यासारखे करीत)
- सोंगाड्या : पब्लिक अंधारात अन् तुम्ही उजेडात... भक्क लायटात...!
- सूत्रधार : तिकडं लोडशेडिंग हाय.
- सोंगाड्या : किती वेळ हाय लोडशेडिंग?
- सूत्रधार : आपला खेळ संपेपर्यंत.
- सोंगाड्या : अहो, पण कव्हा संपणार आपला खेळ?
- सूत्रधार : ते नाही सांगता येणार भौ...
- सोंगाड्या : मंग, ज्योतिषाला बोलू का सांगायला...?
- सूत्रधार : खबरदार...! ज्योतिषाचं नाव काढशील तर... हे पुरोगामी राज्य आहे. इथं बुवाबाजी मुळीच चालत नाही.
- सोंगाड्या : बुवाबाजी चालत नाही...? मग, लोडशेडिंग कशी चालते?
- सूत्रधार : इथंच तर खरी गोम आहे भौ... लोडशेडिंग असली म्हणजे सगळीकडं अंधार पसरतो. माणसाला माणूस दिसत नाही. चाचपडत बघावं लागतं. त्याच्यावरूनच बाई हाय का माणूस याचा अंदाज घ्यावा लागतो. अंधाराचा फायदा तिथंबी होतो. तुला माहीत नाही राजा... ज्ञानेश्वराने पसायदानात अंधार घातला. तेव्हापासून सगळे कवी उजेडावर कविता लिहिण्याऐवजी अंधारावरच लिहू लागलेत... एका गजलकारानं तर लिहून ठेवलंय... 'उषःकाल होता होता काळरात्र झाली.' आता तर आपल्या विद्यापीठात म्हणे

अंधारावरच एक प्राध्यापक पीएच.डी. पण करायला लागला... तात्पर्य काय, तर अंधाराला ह्या टायमाला एवढं महत्त्व आलंय भौ...

सोंगाड्या : राजे हो... काय तुम्ही पोपटासारखं बोलताव... मला हे माहीतच नव्हतं की अंधाराला भाव आलाय... म्हणून हाय व्हय लोडशेडिंग...? (प्रेक्षकांकडे पाहून) असंल बाबा असंल... हे बी खरं असंल...! (काही तरी आठवून) राजे हो, मघाशी केसपेपर का काय तुम्ही बोललाव... ते माझ्या टकुन्यात शिरना गेलंय...

सूत्रधार : आता आलात नं मूळ मुद्यावर? तर केस म्हनतानी प्रकरण. कोणी त्याला खटलाबी म्हणतेत. तर आपल्या वडगावच्या गणपत कोळ्याचं प्रकरण पब्लिक म्होरं आणू. जमलंच तर या खटल्यातल्या आरोपीचा शोध घेऊ... त्यांनाबी पब्लिकपुढं उभं करू. माय-बाप पब्लिक करील मंग न्यायनिवाडा.

सोंगाड्या : हे झालं शानपणाचं बोलणं... चला तर मग, गणपत कोळ्याच्या घरी...

(सूत्रधारा पाठोपाठ सोंगाड्या जातो.)

दृश्य-२

(गणपत कोळ्याचं घर. गावचा प्रमुख खाटेवर बसलेला. आजूबाजूला तीन-चार गडीमाणसं.)

- सूत्रधार : (प्रवेश करीत) रामराम गणपतराव आणि कंपनी.
- सगळेजण : रामराम... रामराम...
- सोंगाड्या : आरबा मालकबी इथंच हातं की...! (भुजंगरावकडे पाहत)
- गणपत : इथंच हातं म्हणजे... अहो, हे घर का दुसऱ्याचं हाय? मालकाचंच की. आम्ही काय नुसते हुकमाचे ताबेदार?
- भुजंगराव : आराराऽऽ सरपंच, असं काही बोलू नका... तुम्ही, म्हणजे तुमची बायको सरपंच. गावचा समदा कारभार तुमच्या हातात.
- गणपत : त्ये खरं हाय. पनीक हे समदं कोणामुळं? आम्हाला राजकारण बीजकारण काय कळत व्हतं. तुम्ही निवडणुकीत उभं केलं अन् विरोधकाला चारीमुंड्या चीत करून आम्हाला निवडून आणलं.
- भुजंगराव : जाऊ द्या त्याचं. आम्ही तुम्हाला शब्द दिला. तो पाळला. दुसरं काय? (सूत्रधार-सोंगाड्याकडे पाहत) भौ, तुम्ही इकडं कसं काय?
- सूत्रधार : कसं काय म्हणतानी? आम्हाला पब्लिक म्होरं वडगावची चिरफाड करायची... (वडगाव लाईव्ह दाखवायचं)
- सोंगाड्या : आराराऽऽ काय राजे हो, तुमची भाषा. म्हणे चिरफाड करायची. चिरफाड करायला हे का बेवारस बकरू हाय. अहो, चांगल्या भाषेत सांगा.
- सूत्रधार : आमच्या भाषेला ह्या टायमापर्यंत कोणी नाव ठेवलं नाही.
- सोंगाड्या : नाव ठेवायला ती अभिज्यात थोडीच हाय?
- सूत्रधार : अभिज्यात म्हणतानी...?

- सोंगाड्या : राजे हो, नाही कळणार ते तुम्हाला. डोक्यावरून जाणारं प्रकरण आहे ते!
- सूत्रधार : आमच्या डोक्यावरून जाऊ द्या. दिल्लीत गेलतो तेव्हा दिवसापासून पन्नास इमानं गेली डोक्यावरून. हे काय घेऊन बसलाव? आमचं जाऊ द्या. पण ह्या पब्लिकला तर कळलं पाहजे?
- सोंगाड्या : इथंबी घोटाळाच. अहो, ही पब्लिक नव्हं... हे मायबाप रसिक प्रेक्षक! खिसा फाडून इथं आलेले.
- सूत्रधार : पैसे खर्चून आले अन् अंधारात बसले. आहे की नाही गंमत भौ...?
- सोंगाड्या : आराराऽऽ राजे हो, तुम्हाला मोठ्या लोकाचं टेक्नीकच माहीत नाही. त्यांचे सगळे धंदे अंधारातच चालतात. अंधारात बसायचं अन् दुसऱ्याच्या घरातलं बेशक बघायचं.
- सूत्रधार : (काहीसं रागावून) अहो, काय वाटेल ते बोलता...? हद्द झाली तुमच्या बोलण्याची...! जिभेला हाड नसल्यावाणी बोलायलाव...!
- सोंगाड्या : आमच्या तं नाही बा... (जीभ दाखवत) तुमच्या आहे का बघू?
- सूत्रधार : पुरे झाली चेष्टा आता. चला मूळ विषयाकडं. हे बघा गणपतराव, किती वेळेपासून इथंच उभे हायेत.
- सोंगाड्या : आराराऽऽ हेबी साफ झूट...! माणूस उभा राहतो फक्त निवडणुकीतच. जरा दुरुस्ती करा. अवघडून थांबलेत म्हणा...
- सूत्रधार : हो... तेच ते...!
- सोंगाड्या : चला तुम्ही बाहीर, होऊ द्या त्यांना पब्लिक म्होरं मोकळं...
- सूत्रधार : अन् तुम्ही काय करणार इथं...? तुम्ही पण व्हा बाहीर... (सूत्रधार-सोंगाड्या निघून जातात.)
- गणपत : (भुजंगरावाकडे पाहत आदबीनं) काय मालक, काय जमाना आला बघा. अहो, ही भाटेगावची शेंबडी पोरं... काय

- त्याह्यंचं बोलणं... म्हणं वडगावची चिरफाड करायची.
- भुजंगराव : बोलणार की बाबा... वडगाव लाईव्ह करायचं म्हणतेत. शिकल्या सवरलेली पोरं... पुन्हा चॅनेलवाली... काय काय सोंगं आणून पब्लिक म्होरं येतात. त्यांना गाजवायचं असतं आपलं चॅनेल.
- गणपत : ते समदं खरं हाय मालक, पण त्यासाठी गणपत कोळ्याचंच घर पाह्यजे का?
- भुजंगराव : गणपत, आता कोळीबिळी हे समदं खूळ काढून टाकायचं डोक्यातून. हे घर हाय वडगावच्या सरपंचाचं!
- गणपत : मालक, आम्हाला काय कळते राजकारणातलं! तुम्ही उभं केलं अन् आलो आम्ही निवडून. बाकी आमचं काय हाय त्यात?
- भुजंगराव : आराराऽऽ असं कसं मन्तोस बाबा...? तुही मालकीण घरोघर जाऊन पाया पडली ना...? त्याचं फळ हाय हे. पब्लिक का येडी नाही. तुह्या भावाची बायकोच व्हाती ना इरोधात? कामून पडली ती?
- गणपत : (विचारात पडल्यासारखा करीत) मालक सरपंचकी मोप आली घरात. पण भावकी गेली ना जल्माची विरोधात. भाऊ तर तोंड पाहिना झाला आमच्या घराचं. म्हातारी बोंबलून बोंबलून राह्यली.
- भुजंगराव : गणपतराव यालाच तर म्हणतेत राजकारण! अहो, काय लिहून ठेवलंय महाभारतात. लढाईत उतरलो म्हणजे भाऊबिऊ कोणी पाहायचे नसतात. प्रत्यक्ष कृष्णदेवानं हेच सांगितलं ना त्यात? लोक का येडे हायतं का गावोगाव महाभारत लावून बसायला? आता आपण सरळ माणसं. आपणाला हे पटत नाही.
- गणपत : (विचार केल्यागत) हो... हो, त्येबी खरंच हाय की! मी भावाला बखबळ सांगून पाह्यलं. भरू नको म्हणलं बायकोचा

फॉर्म. होऊ दे भावजयीला बिनविरोध सरपंच. पण त्यानं ऐकील्यावर की! म्हणला, तूच कामून ऐकीनं मंग? तुही भावजयी मोठी हाय. तिला व्हवू दे या बारीला. बसला तडून गडी!

भुजंगराव : बसला नसता तो अडून, पण आमची भावकी कशी हाय? रंगरावानं भरले त्याचे कान. त्याच्याच पेंडावर जातो न मासोळ्या धरायला? तिथं चालते त्याह्यची कानगुज.

गणपत : त्ये सांगतील मोप. पण यानं ऐकावं का? भुजंगा मालकाच्या विरोधात जाणं याला कसं परवडेल म्हणतो?

भुजंगराव : (हसत...) आराराऽऽ गणपती, असं नको बोलूस. त्ये लोक का आपले शत्रू थोडेच हातं? आता तुही बायको जरा शिकली-पढलेली, म्हणून तिच्या पारड्यात वजन टाकलंय जन्तेनं. तुही बायको निवडून आली.

गणपत : तसं नव्हं मालक. तुमची बला कोणालाच येणार नाही. समद्या गावाला घेऊन चालता तुम्ही. त्यात कारभारबी खडेचोट. कोणाचं खाऊन नाही का पिऊन नाही. लोकात केवढी इज्जत हाय तुमची. लहान्या मालकाच्या लग्नाच्या टायमाला समदे पुढारी झाडून पुसून आल्ले न गावात?

भुजंगराव : गणपत, सगळे मतलबाचे धनी असतात बाबा. गावात चार लोकं आमचं ऐकीतात म्हणून हे लोक वाकडी वाट करून येतात. आम्हालाच इच्चारना गेलं कोणी तर कशाला येतील?

गणपत : मालक, काही बी म्हणा. पण राजकारणाची नशा काही येगळीच असते!

भुजंगराव : म्हणजे?

गणपत : म्हणजे काय मालक? माहीत नसल्यावनी काय करता? अहो, बायको सरपंच झाली तव्हापासून काय भाव आला म्हणता आम्हाला! रस्त्यात भेटलं तो 'काय सरपंच, काय चाललं?' म्हणून वाट अडवून बोलायला लागला. नाहीतर

या गणपतला कोण इच्चारत व्हतं पहिल्यानं!

भुजंगराव : ते खरंच हाय. सत्ता हाय तर सगळं हाय. सत्ता असली म्हणजे मुंगळे जमणारच की...! पण हे मुंगळे सुद्धा कव्हा कव्हा लई भारी पडतात. आम्ही पंधरा वर्षे कशी सरपंचकी काढली असंल आम्हाला ठाऊक. तव्हाचे कायदे येगळे... कितीबी वर्षे गादीला चिकटून राह्यलो, तरी कायद्याचा अडसर नव्हता. आता पाच वर्षाला नवं गणित.

गणपत : आता सरपंचाचे अधिकार पण वाढणार हातं म्हणून तानुबाईचा गौतम सांगत व्हता.

भुजंगराव : तो कव्हा भेटला तुला? गौतम गावात आला म्हणून सांगायचं का नाही राजा मला. लई मोठा घोळ झाला बघ.

गणपत : त्याचं काय? महिन्या दोन महिन्याला येतोच की तो गावात. आता बाबासाहेबांच्या जयंतीला येईल बघा. तव्हा घालून देतो भेट.

भुजंगराव : तसं नाही गणपत. भेट घालून देयाला मी त्याला ओळखत नाही थोडाच. बरं जाऊ दे... आणखी काय बोलला तो.

गणपत : आपलं नेहमीचंच. गावातल्या शिकल्या सवरल्या पोरायला परकोटात बलावून घेतलं. चार उपदेशाचे डोस देले. एम.पी.एसी. का काय मन्तेत त्या परीक्षेला बसा म्हणला... जयंतीला गावातल्या पोरायला बारा तास अभ्यासाला बसवणार हाय तो...

भुजंगराव : चांगली गोष्ट हाय. हा पोरगा बाळात्यात असताना त्याचा बाप मेला. तव्हापसून तान्हुबाईनं त्याला हातावरच्या फोडासारखं जपलं. खूप कष्ट घेतले. पण त्याला शिकवलं. येथोर आणलं. गौतमनंही काडीची कसूर केली नाही. जिवापाड मेहनत घेतली अन् नायब तहसीलदार झाला. उद्या बढती होऊन तहसीलदार किंवा काही पण होऊ शकलं... बरं ते जाऊ दे. तुव्हं पोरगं काय म्हणते? कॉलेजला हाय नं?

- गणपत : हो, हाय की. पण आपणाला त्यातलं काहीबी कळंना. इंजिनेर व्हणार हाय म्हणतेत...
- भुजंगराव : गणपत, गड्या काहीबी म्हण. गावात जेवढे म्हणून पिछाडीला पडलेले लोक व्हते ना, ते समदे चालले पुढे अन् बुरजावरचे गडी आले जमिनीवर. बुरजाची माती विकून खायाले. पण त्यांचा पीळ का कमी व्हयीना. अरे, गौतम शिकला म्हणून पुढे गेला. त्याच्या संगतीनं आमच्या बिरादरीतले गणेशसारखे चारदोन पोन्हं शिकलेच की नाही? आरबा, भिकाजी तू कव्हा आलास? पाहिलंच नाही तुह्याकडं. (भिकाजीकडं तोंड वळवत)
- भिकाजी : हिंगं आताच येऊन उभा राहिलो की. बुरूजगिरूज काय म्हणत व्हते तेवढं कानावर पडलं झालं.
- भुजंगराव : तसं नाही राजा. मी काय म्हणत व्हतो हे कालचक्र हाय. बदलत जाते सारखं. अन् बदललं पण पाहिजे की! आमचा आज्या सांगायचा. आमचं घर गढीवरचं; पण ढासळत ढासळत आलं की नाही जमिनीवर. उगी सरपंचकी व्हती पदराला म्हणून टिकून हाव उलुसे. गौतम दहादा इकत घेते आम्हाला. हाय काय आमच्याजवळ?
- गणपत : असं नाही मालक. नसलं तुमच्याजवळ पैसाअडका. पण माणुसकी हाय नं. इतकी वरसं सरपंचकी घरात असून लंडीलबाडी केली नाही तुम्ही. तुम्हाला ते जमलं पण नाही. तुमचाच चुलतभाऊ रंगराव, आमदाराच्या मागं-पुढं करीत कोठल्या कोठं गेला. हाय का कोणाच्या दारात जीपगाडी उभी? पण गड्यानं दोन ट्रॅक्टर अन् जीप आणली की गावात. त्याची बलाच येगळी!
- भिकाजी : रंगराव मालकानंच धाडलं तुह्याकडं गणपतला घेऊन ये म्हणले म्होरं घालून.
- भुजंगराव : (खाटेवरून उठत) जा बाबा, लवकर जा. काही महत्वाचं

कामगिम असंल. आमचं काय? उगं बिनकामाच्या गप्पा.
गणपत : तसं नाही मालक. तुम्ही बोलता त्या चार हिताच्या गोष्टी.
त्यात गावाचं भलं असतं. आता तुम्ही आल्या अन् आमची
मालकीण गेली बचतगटाच्या मिटींगला. चहा पण करता
आला नाही तुम्हाला.
भुजंगराव : आता चहा पुढच्या बारीला. तू जा अगुदर रंगरावाकडं.
पुन्हा वरडंल आमच्या नावानं...

(भुजंगराव एका दिशेला, तर गणपत आणि भिकाजी दुसऱ्या दिशेला जातात)

दृश्य-३

(रंगरावची बैठक. सय्यदभाई आणि जोशी गुरुजी बसलेले.)

- रंगराव : बायला, हे आमचं गाभडू जाऊन घंटा झाला; पण गणपतचा अद्याप पत्ता नाही.
- सय्यदभाई : पटेल, गणपत अब नही गठनेवाला... जबसे सरपंच हो गया बहुत अकडके चलरा. परसू मिला था धानोरा के पेंड पे.
- रंगराव : धानोन्याच्या पेंडावर काय करीत व्हता? अन् तू तिकडं काहाला खपला व्हतास?
- सय्यद : संभा का चिकू देखने गया था.
- जोशी : संभाच्या शेतातले चिकू मात्र नंबर एक बरं का.
- रंगराव : बाप्पा गुरुजी, तुम्हाला कसा वास आला त्याच्या चिकूचा?
- जोशी : आमचा साडू आहे ना इसापूर धरणावर इंजिनिअर. कॅनालला किती पाळ्या पाणी सोडणार आहेत त्याची चौकशी करायला आला होता. तेव्हा दीड-दोन किलो चिकू पिशवीत टाकून आणले होते.
- रंगराव : गुरुजी, तुमचं आपलं बरं. तुम्हाला कोणत्याही बाजूनं लक्ष्मी धार्जिनच.
- सय्यद : ये बात मातर सो टक्का सही. जोशी गुरुजीकी बात कभी खाली नही जाती.
- रंगराव : त्यापायी तर आम्ही गुरुजीला धरून हावोत.
- सय्यद : गुरुजी ने मन मे लाया तो, गाव में कुछ भी हो सकता है. लोक मन्तेत गुरुजी काळाची पावलं वळखतात.
- रंगराव : मंग... खरंच हा त्ये. जोशी गुरुजीचे अंदाज कव्हाच फेल व्हत नाहीत. मला सांग बरं सय्यदभाई, गावात आमची एवढी पाटीलकी. एवढा आस्कारा. पण आमचे पोरं बसले

- का नाही थडीवरच बोंबलत? गुरुजीचा मुलगा गेला का न्हाई परदेशात... यालाबी नशीब लागते भाई...
- जोशी : रंगराव कशाला आम्हाला उगीच हरबऱ्याच्या झाडावर चढवता. लोक खूप शहाणे झालेत. हल्ली कोण विचारतं आमच्या शहाणपणाला?
- (हा संवाद चालू असतानाच गणपत आणि भिकाजी येतात. त्यांना पाहून)
- रंगराव : या सरपंच या. भिकाजी ती पलीकडची खुर्ची वढ.
(‘गुर्जी मैं आऊ क्या?’ म्हणत सय्यद जातो.)
- गणपत : राहू द्या मालक... बसंन की मी वट्यावर.
- रंगराव : अरे बाबा, तू गावचा सरपंच. आता तुला वट्यावर बसून कसं चालंल? गावचा समदा कारभार तुझ्या ताबेदारीत. तू गावचा राजाच म्हण की. खरं की नाही गुरुजी?
- जोशी : खरं नाही तर खोटं थोडंच आहे? गणपत आता मोठा माणूस झाला. गावात सगळ्यांच्या जिभेवर गणपत कोळ्याचं नाव; पण गणपत एक गोष्ट नीट ध्यानात ठेव. नियमानं तुझी बायको सरपंच आहे. लोक तुला सरपंच म्हणतात हा त्यांच्या मनाचा मोठेपणा. उद्या बैठक लागली म्हणजे पारूबाईलाच पुढं व्हावं लागेल. तिलाच निर्णय घ्यावे लागतील. तिलाच सही करावी लागेल. आता तू मागे-पुढे राहिलास तर लोक काही ऑब्जेक्शन घेणार नाहीत म्हणा.
- रंगराव : आरबा, असं कसं व्हते? ऑब्जेक्शन घेणारे नाहीत कसं म्हणता? याची भावकीच आवाज उठविणार हाय म्हणतेत.
- भिकाजी : मालक येऊ का मी? वरलाकडं जायचं व्हतं. कॅनोलला पाणी सुटलं म्हणतेत.
- रंगराव : पाणी सुटलं? कव्हा सुटलं? रातरी सोडलं असंल. भुजंगाचा ऊस गेला का?
- भिकाजी : नाही. जाईल म्हणतेत चार-दोन रोजात.

- रंगराव : आरं मंग लॉटरी लागली. दे वाटंत पाणी सोडून. व्हऊ दे रस्त्यात गाराडा. तुह्या धुन्याशिवाय त्याला दिक नाही. सोडलं म्हणावं तुरीला. गेलं असलं म्हणावं रस्त्यात. मी काय करू.
- जोशी : रंगराव, तुमचं आपलं लईच भारी डोकं. भावकीला फुंकायला तुमची माचीसची डबी तयारच. कारभाऱ्याचा रस्ता बंद झाला की बसा बोंबलत. ऊसाला द्या मग जागेवरच फुंकून. खरं का नाही गणपत?
- गणपत : त्यातलं आपणाला काय कळते गुरुजी. आपण गरीब माणसं. नको नको म्हणतानी लोकांनी गळ्यात घातली ही बला.
- रंगराव : आरारा... बला कसली राजा? ही तर मोठी सन्मानाची गोष्ट हाय.
- जोशी : रंगराव, काय चाललं हे? आम्हाला कशाला बोलावून घेतलं...? आणि कोणतं चऱ्हाट वळीत बसलात...?
- रंगराव : आम्हाला लई कळत नसलं तरी, गाडी बरोबर रूळावरच आहे गुरुजी. आता आम्ही इथं जे काही बोललो ते शब्द न शब्द कारभाऱ्याच्या कानावर जाणार. त्या आमच्या नावानं बोंबलणार. इच्यारलं त्यानं तर काय उत्तरं द्यायची ते आम्हाला ठाऊक हाय. अन् गुरुजी तुमची बॅकींग असल्यावर आमच्या गेम पुढं कोणाचंच काही चालणार नाही. हे पण खरंच हाय.
- जोशी : रंगराव, बाबा सत्तेपुढं शहाणपण चालत नसतं. अन् आम्ही किती दिवस गावात राहतो? अमावशा-पौर्णिमेला येतो इकडं. मुलगा म्हणाला जाऊन या गावाकडं. भावजयीची चौकशी पण करता येईल अन् तुम्हा लोकांची भेट पण होईल म्हणून आलो झालं. बाकी तुमची-आमची भेट अशीच.
- रंगराव : (हातात मोबाईल घेत) गुरुजी तुम्ही म्हणता ते खरं हाय. पण ह्या टपराचं काय काम हाय? पन्नास रुपये टाकले की महिनाभर बसा की कानाला चिटकून.
- जोशी : ते पण खरंच आहे. आमचा थोरला तिकडं अमेरिकेत; पण

आपल्या आईशी रोज बोलतो तास-तास.

गणपत : (ताटकळत) काय काम व्हतं की आमच्याशी. भिकानं म्होरं घालून आणलं आम्हाला. ('निघतो मालक' म्हणत भिकाजी जातो.)

जोशी : हे बघ गणपत, आपण गरीब माणसं. आपण गावात बोटावर मोजू इतके. त्यातही एकीचं नाव नाही. रंगराव झालं काय, भुजंगा झालं काय, हे गावचे कारभारी लोक. त्यांच्या खानदानी अदावती. संताप टाळूला गेला तर कुऱ्हाडी घेऊन एकमेकांच्या अंगावर धावणारे हे लोक. तुझ्या घरी सरपंचपद आलं. चांगली गोष्ट आहे. पण तू दुसऱ्याच्या डोक्यानं चालू नकोस. स्वतःचे निर्णय स्वतः घेत जा. एवढंच आमचं म्हणणं.

गणपत : गुरुजी, आम्हाला यातलं काही कळत नाही. सगळ्यांच्या सल्लामसलतीनंच व्हातील नं कोणतेही निर्णय.

रंगराव : गणपत, आता जरा स्पष्टच बोलतो. तू आमच्या विरोधी पार्टीचा माणूस. भुजंगरावाच्या बोटावर नाचणारा. त्यानं तुला निवडून आणलं, खरं हाय; पण आता त्याच्या चमच्यानं पाणी पिऊ नकोस झालं. गुरुजीसमोर मुद्दाम तुला बोलावलं. गुरुजीचा भाऊ बाजीराव दोन गुंठे जागेसाठी किती परेशान झाला. ती जागा कोठं घेऊन जाणार व्हता तो? मंदिरच बांधणार व्हता नं जागेवर? बिचारा किती काकळूत करून गेला. मेला बिचारा, पण शाळंजवळची जागा दिली का तुह्या कारभान्यानं त्याला...? अरे देवा धर्माच्या कामाला नाही म्हणून चाललं का? तूच सांग गणपत हे खरं हाय, की खोटं?

गणपत : यातलं आपणाला फार काही कळत नाही मालक. पण शाळंजवळची जागा पोराना खेळायला पाह्यजे. ती जागा कोणाला पण देता येणार नाही, असं ग्रामसेवक म्हणत होता.

जोशी : गणपत, ग्रामसेवकाचं अन् बाकीच्या लोकांचं आम्ही पाहून

घेऊ. तू तयार आहेस का? अरे बाबा, आमच्या भावजयीनं घरातच देवरायांची पूजा मांडली. जागा मिळली तर छोटसं का असेना देवाचं मंदिर बांधता येईल. बाजीरावची बायको आणि तिचा लंगडा मुलगा पूजा-पाणी करतील. त्यांच्या चरितार्थाचा प्रश्न मिटेल आणि मुख्य म्हणजे लोकंही भक्तिमार्गाला लागतील.

रंगराव : गणपत, गुरुजी काय म्हणतात ते नीट ध्यानात घे. बायकोला पटवून दे. कारभाच्यानं कान भरले तरी ऐकू नको. गुरुजी कोणत्याही स्वरूपात तुला मदत करू शकतील. कोर्टकचेरीपसोर त्यांचे हात आहेत. आमदार साहेब त्यांच्याकडं पंचाग पाहून निर्णय घेतात. आता ठरेव काय ठरवायचं ते. आम्ही तुह्या भल्याचं सांगतो. ऐक नं ऐक तुही मर्जी.

(क्रमशः अंधार पडत जातो.)

दृश्य-४

(मंचावर सूत्रधार आणि सोंगाड्या वेगवेगळ्या दिशेन येतात.)

- सूत्रधार : माय बाप हो... गणपत कोळ्याची बायको सरपंच झाली.
(प्रेक्षकांकडे पाहत)
- सोंगाड्या : पारूबाई गणपत कोळी नावाची पाटी ग्रामपंचायतीच्या
थोबाडावर लागली. (प्रेक्षकांकडे पाहत)
- सूत्रधार : थोबाड काय म्हणतोस भौ, डोअरवर म्हण की.
- सोंगाड्या : हो, तेच ते. डोअर म्हणजे इंग्लीशमध्ये दरवाजा.
- सूत्रधार : नुसती पाटीच नाही लागली राजा. नवी कोरी खुर्चीपण आली.
चार हात लांब टेबल आला.
- सोंगाड्या : नाही राजेहो, नुसता टेबलच नाही आला. त्यावर किरिंग
किरिंग वाजणारी कळीची बेल आली.
- सूत्रधार : म्हणजे, कळलावी आली म्हणा की?
- सोंगाड्या : राजे हो, तुम्ही तर कशाला काहीबी म्हणता. बेल म्हणजे
घंटी. घंटी वाजली की चपराशी पळत आला पाह्यजे
टेबलाजवळ.
- सूत्रधार : टेबलाजवळ चपराशी आला म्हणजे काय होते?
- सोंगाड्या : राजे हो, वेड पांघरून पेडगावाला जाता कशाला? तुम्हाला
हे सगळं माहीत असायला पाहिजे.
- सूत्रधार : आम्ही कधी असल्या खुर्चीवर बसलो नाही अन् बेलची
कळ बी दाबली नाही भौ...
- सोंगाड्या : जराशी कळ काढा आता. कळलं तुम्हाला कळीची करामत.
बेल वाजली मनतानी बाबू धावत पळत येणार. हातात
तंबाकूचा बुकणा असला तर तसाच तोंडात कोंबणार अन्
हनुमान भक्तासारखा 'जी साहेब' म्हणत समोर उभा राहणार.

- सूत्रधार : मंग काय व्हणार ?
- सोंगाड्या : मंग काय, त्याला चहाची ऑर्डर देणार. चहा चालत नसंल तर कॉफी, डिकाशन जे काही असंल ते...
- सूत्रधार : हे सगळं खरं आहे, पण इथं वडगावच्या ग्रामपंचायतीला चपराशी कुठाय ?
- सोंगाड्या : राजे हो... तुम्ही पण न कळल्यावनी करायल्या... अहो टू इन वन- श्री इन वनचा जमाना हा... शाळेचा खंडू चपराशी नाही का... तोच अंगणवाडीचा, तोच शाळंचा अन् तोच ग्रामपंचायतीचा... माणूस एक भूमिका अनेक!
- सूत्रधार : त्याची कम्पलेन्ट आली होती आपल्याकडं. तो म्हणे शाळेतल्या लेकरांना खिचडी पण शिजवून देतो... एकाच माणसावर केवढा लोड... ? हे काही बरोबर नाही...
- सोंगाड्या : त्याची कॅपेसिटी असंल तर आपून काहाला मध्ये खोंडा घालावं म्हणतो मी ?
- सूत्रधार : तसं नाही भौ... ग्रामपंचायतीची निवडणूक झाली तेव्हापासून राजकारणानं पल्टी खालली. समदंच चित्रं बदलत चाललं. जमेल तिथं, जमेल तसं आपली माणसं घुसविण्याची होड लागली. सरपंचीण बाईच्या नवऱ्याला चपराशी करण्याच्या हालचाली चालल्यात असं पण आम्ही ऐकलं.
- सोंगाड्या : सरपंच आणि चपराशी ? राजे हो नाव नका घेऊ. गणपत कोळी कवाच व्हणार नाही चपराशी. गावचा कारभारी दवंडी घेऊन फिरणार असं कव्हाच नाही घडणार इथं. बायको सरपंच झाल्या झाल्या त्यानं सालदारकी सोडली. कामधंदा सोडला. ज्यान्या बैलासारखा गावभर हिंडत राहतो नुसता.
- सूत्रधार : राजकारणात पडल्यावर हे समंद करावंच लागतं भौ... घरी बसून कसं चालंन... ?
- सोंगाड्या : राजे हो, कसलं हे राजकारण... ? गजकरण तरी बरं... जरासं खाजवल्यावर खाज तरी इझते. इथं मात्र नाकात नशा

चढली की, काय जळायलं अन् काय वाळायलं, काही पण सुदरत नाही...

सूत्रधार : गणपत कोळी आता बखबळ पेटून उठला... ग्रामपंचायतीच्या ऑफीसात बायकोच्या खुर्चीला खुर्ची लावून बसायला. ग्रामसेवकाच्या साक्षीनं अनुदानाच्या फाईली इचकू लागलाय.

सोंगाड्या : गड्याचं शिक्षण पाह्यलं तर मॅट्रिक फेल. बापानं बखबळ ढकलून पाह्यलं म्होरं; पण नाव नको... कयाधूच्या पेंडावर जाळं सोडून बसायचा मासोळ्या धरायला. हापत्याला शे-पाचशे तरी वसूल करायचा. पैशाची लालूच लागल्यावर काहाला जातो शाळंत...? बसला बोंबलत पेंडावर...?

सूत्रधार : भौ, ते काहीही असो. पण बसला का न्हाय तो आता मखरात? करायलेत का व्हाई लोक त्याची आरती?

सोंगाड्या : राजे हो... नुसतीय आरती नाही, निवद आणि प्रसादाचे ताट घेऊन बसायलेत लोक त्याच्या दर्शनासाठी. हा सगळा सत्तेचा चमत्कार. काय काय इस्किमा आणयच्या म्हणतो गावात. ग्रामसेवकाला धरून हाय. शिवाय जोशी मास्तरनं पक्क धरून ठेवलंय त्याचं मानगूट.

सूत्रधार : आरं, पण तो तर भुजंगराव मोहित्याचा माणूस... तो कसा आला मास्तरच्या जरबंत?

सोंगाड्या : राजे हो, तुम्हाला वाटतो तितका मास्तर सोपा नाही. त्याचे डावपेच, त्याची गणितं परफेक्ट असतेत. त्यानं हेरलं गणपतची बायको सरपंच तर झाली, पण त्याच्याजवळ बायकोचं कास्ट व्हेरिफिकेशन नाही. ते काढायचं म्हणलं तरी लाख कटकटी. गुरुजी हुशार... त्याचे हात कुठपर्यंत बी पोचतेत.

सूत्रधार : भौ....यू आर करेक्ट...! म्हणजे शंभर टक्के बरोबर...! गुरुजींची डाळ भुजंगराव मोहित्यानं शिजू दिली नाही... खूप झेलून पाह्यलं त्याला... पण तो काही गळाला लागला नाही. शाळंजवळची जागा त्याला बळकावता आली नाही...

त्याची जागाही गेली अन् मंदिरही गेलं...

सोंगाड्या : बा...बा...बा...बाकी काहीही बोला राजे हो, पण मंदिर जाणार नाही. लाख गुत्ता निर्माण होऊ द्या, पण जोशी गुरुजी मंदिर बांधणार म्हणजे बांधणारच! अन् ते सुद्धा शाळेच्या पटांगणातच! हाच तर गेम हाय त्यांचा.

सूत्रधार : अगोदर वाटलं नव्हतं आम्हाला असं काही घडलं म्हणून, पण आता उठल्या-बसल्या गणपत जोशी गुरुजीचाच सल्ला घेत बसलाय. कोणतंबी काम सांगितलं की, गुरुजीला इच्छारावं लागलं म्हणतो.

सोंगाड्या : राजे हो, यालाच तर म्हणतेत आडपेच. गुरुजीनं मस्त मारलाय... खुर्ची टिकवायची असलं तर ये मुकाट्यानं पाठीमागून. नाही तर जा बोंबलत?

सूत्रधार : भौ, मला तर हे काही ठीक लक्षण दिसत नाही. ज्याच्या जिवावार गणपतची बायको सरपंच झाली, त्या भुजंगराव मोहित्यालाच हे लोक ठेंगा दाखवायला लागलेत. तो बी गडी साधा नाही. पंधरा वर्षे गावचा कारभार हाकला त्यानं. हू की चुं करू दिलं नाही कोणाला...

सोंगाड्या : बारहाल काही असो, गावात आता गणपत कोळ्याच्या घराभोवती राजकारण फिरणार... त्याची दिशा, दशा वरच्यालाच ठाऊक?

(क्रमशः अंधार पडत जातो.)

अंक दुसरा

दृश्य-१

(गणपत कोळ्याचे घर. बायको पारू दळणाचं धान्य सुपात घेऊन निवडत बसलेली. समोर लंगड्या खुर्चीवर गणपत बसलेला.)

- पारू : झाले की चार महिने आता. निवडणुका झाल्या. तुमची सरपंचकी झाली. आता बघावं की आपल्या पोटापाण्याचं.
- गणपत : आता पोटापाण्यान काय घेऊन बसल्या सरपंचीन बाई. ग्रामपंचायतच हाय की आता पाच वर्ष चघळायला.
- पारू : आता माय? तुमचं आपलं भलतंच काही तरी. म्हनं ग्रामपंचायत हाय की खायला.
- गणपत : अहो, सरपंचीन बाई, आम्ही काय थड्डा करीत नाही तुमची. आता नुसतं कुरण हाय खायला. पण ते कसं खायचं असतं त्याचंच टिपण लागना चाललंय बरोबर.
- पारू : हे बघा, मी तुम्हाला सांगून ठेवते. काय करायचं असंल ते नियमानंच झालं पाहिजे. मव्हा भाऊ परशा तेच सांगायला आलता मागल्या दिसा. म्हनला, 'बाई अशानं असं हाय. उगं काहावरय सही करत जाऊ नकोस.'
- गणपत : तरी म्हणलो, एवढं शहाणपण आलं कसं मालकीणीला.
- पारू : तशी मी शहाणीच हाय. चांगलं सातवी पसोर शिकेवलय मव्हा बापानं. गावात पुढची शाळा नव्हती. नाही तर गाठली असती मॅट्रिक पण...
- गणपत : तुव्हा बाप माहीत हाय... भाऊ माहीत हाय... लई चेंगट माणसं. चार पैसे सुटता सुटत नाहीत हातातून.
- पारू : जेच्या त्याच्या हिशेबानं राहतात बिचारे. उधळपट्टी करायला ते थोडेच जहागीरदार हात गावचे?

- गणपत : आता आमच्यावरच का? आमचा बाप म्हादू कोळी भोळा सांब? त्याला व्यवहार कधीच जमला नाही. समद्या गावचं खरकटं धूत बसला आयुष्यभर. काय कमावलं त्यानं...? भोळ्यासांबासारखा जगला.
- पारू : त्यांच्या पुण्याईनच आपल्या घरात सरपंचकी आली, हे पण विसरू नका. म्हादू कोळ्याची सून बाप्पा... तिला कसं डावलायचं. त्या माणसानं गावावर केवढे उपकार केले. रात्र म्हणला नाही, दिवस म्हणला नाही. कयाधूच्या पुरातून टोकऱ्याची ये-जा थांबवली नाही.
- गणपत : हे पनीक खरं हाय... गावाची सेवा नेकीनं केली बिचाऱ्यानं. दिवसभर नदीच्या पेंडावर पडून राहायचा. आपण भलं अन् आपला टोकरा भला... त्याला दुसरं काही माहितच नव्हतं...
- पारू : त्यांची नेकी कामाला आली. समदं गाव पाठीशी उभं राहिलं. आपणय आता नेकीनंच वागायला पाह्यजे...
- गणपत : नेकीनं नाही तं कसं वागायलो आम्ही?
- पारू : हो, नेकीनंच चाललंय की समदं (काहीसं टिचकारून) भुजंगा काकानं सम्दी ताकद लावून तुमच्या घराला उजेडात आणलं. भावभावकीचा विरोध जुमानला नाही की लबाडीलताडी केली नाही. गणपतच्या पाठीशी उभं राहायचं. काही झालं तरी पारूला सरपंच करायचंच या गोष्टीला जागला माणूस. दिलेला शब्द पाळला त्यानी. अन् त्याच माणसाकडं पाठ फिरवली तुम्ही. ही कोणती नेकी हाय म्हणावं तुमची?
- गणपत : सरपंचीनबाई, राजकारणात पडलं म्हणजे आपलं आपणालाच पोहता आलं पाह्यजे. हात-पाय मारता आले पाह्यजेत. दुसऱ्याच्या चमच्यानं दूध पिल्यावर पोट कसं भरता येईल?
- पारू : तुमच्याच हातानं प्या... पण ज्यानं इश्वास टाकला तुमच्यावर त्याला दगा तरी नका देऊ.

- गणपत : आम्ही काय कोणाला दगा दिला बाप्पा? थेट आमच्यावरच आरोप.
- पारू : थांबा, बोलते आता जरा उजडूनच. तुम्ही भुजंगा काकाला दिलं सोडून अन् त्या जोशी मास्तर अन् रंगरावाच्या शेपटाला धरून चाललाव की नाही सांगा? ते लोक डावपेची. काका, इतकी निर्मळ मनाची माणसं नाहीत ती.
- गणपत : ते समदं ठाऊक हाय मला. पण त्यांना सोबत न घेऊन चाललं कसं? समदं गाव आता त्यांनी पेटवलं. मंदिरासाठी शाळंची जागा कामून देत नाही म्हणून प्रत्येकजण विचारायला लागला...
- पारू : ते त्या मास्तरचंच काम हाय. त्यानंच फितवलं लोकायला. (अचानक सय्यदभाई येतो.)
- सय्यद : सलाम वालेकूम गणपतभाई.
- गणपत : रामराम... रामराम... या... या सय्यदभाई, कसा काय रस्ता वाकडा केला म्हणतो आमच्याकडं?
- सय्यद : तुम्हारा अभिनंदन करने को आया. अच्छा हो गया तुम रंगरावसे हात मिलाया. अब इस्कूलकी जगा मंदिर को देनेवाले है बोलते. कब ले रहे ठराव और कब देनेवाले है कागजात? गणपतभाय एक बात करो... मंदिर के बांधकाम का गुत्ता हमे दे दो. इतना मातर करो.
- पारू : सय्यदभाई, आम्ही गरीब माणसं. गावातल्या राजकारणात विनाकारण आम्हाला ओढू नका.
- सय्यद : उसमें कसला आला भाभी राजकारण? आपन बांधकाम के वास्ते बोल रहे.
- गणपत : सय्यदभाई, ठराव घडवून आणायचं अन् त्या बाजूनं कौल देण्याचं काम आमचं. जागा ताब्यात दिल्यावर ठरवतील गावातले लोक बांधकाम कोणाला द्यायचं ते.
- सय्यद : अरे वा! ऐसा कैसा? इतने साल तक जमीन का लफडा

- चला. भुजंगा पटेल आडा रहा, अब तुम जमीन देने को राजी हुये. वो लोगोंको तुम्हारा सुननाही पडेगा.
- पारू : सय्यदभाई, शाळंची जमीन मंदिराला देणं बरोबर हाय का? तिथं समद्या जाती-धर्माची लेकरं शिकायला येतंत. त्याह्याला खेळायबागडाय तेवढीच तर जागा हाय. तिथं मंदिर बांधून लेकरांनी खेळायचं कुठं?
- सय्यद : हे पण बरोबर है, भुजंगा कारभारी बहोत परेशान है बोलते. उसने भीक मांगके स्कूल की इमारत खड़ी की. सरकारी अनुदान लाया. चारो तरफ दिवार खड़ी की. अब वो तोडनी पडेगी.
- गणपत : गावातल्या लोकायचा रेटा हाय सय्यदभाई. त्याला आपण काय करू शकतो. वरच्या आळीतले समदे पोरं भगवे झेंडे घेऊन आले होते शाळेत. मंदिर याच जागेत बांधायचं म्हणून हट्ट धरून बसले होते. जागेवरून हलायला तयार नव्हते.
- पारू : असं थोडंच हाय. उद्या कोणी जीव द्या म्हणतील. मी हलत नाही जागेवरून. त्याचा लाडबी आपण पुरवायचा का?
- सय्यद : वैसा देखा जाये तो, मंदिर गाव कें बाहेरही होना चाहिये. शेकूराव दो गुंठे जमीन भी देने को तयार है खेत में. लेकिन लोग सुनते कहा?
- पारू : सय्यदभाई, मला तर हे समदं अजिबात पटना चाललंय... शेकूराव जमीन देयाला तयार हाय तर मग गावाच्या बाहेर मंदिर बांधायला कोण कशाला रोकलं? आपण तुम्हाला सांगून ठेवतो. काहीही झालं तरी आपण ठरावावर सही मात्र करणार नाही बरं का?
- सय्यद : भाभी, अपना कुछ नहीं बरं का? जाने दो, हमको बांधकाम मिलना इतनाच.
- पारू : काय कमाल हाय लोकांची... जे भल्याचं करतात त्यांना ठेंगा दाखवतेत अन् उचापती करणाऱ्यांना डोक्यावर घेऊन

नाचतात. ते जोशी मास्तर अन् रंगराव कसे हैत समद्या गावाला ठाऊक हाय. तरी त्याह्यच्याच बोटावर नाचतेत लोक. पण सय्यदभाई तुम्हाला सांगू का, काही झालं तरी आपण शाळंच्या पटांगणात मंदिर व्हवू देणार नाही म्हणजे नाही. (निर्धाराने बोलते.)

सय्यद : भाभी, अरे हमारे गणपतभाई को उघडा पाडते की काय? ये तो रंगरावके तालीम में है आजकाल...

गणपत : (इतका वेळ शांत बसलेला) सय्यदभाय सब नीट होनेवाला है. तुम काळजी मत करो. सरपंचीनबाई को ट्रेनिंग चालू है. आयेगी पटरी पे वो भी. फिकर मत करो.

(क्रमशः अंधार पडत जातो.)

दृश्य-२

(जुने समाज मंदिर. गौतम आणि त्याच्यासोबत चार-सहा सुशिक्षित तरुण.)

गौतम : गणेशराव, काय झालं मग आपल्या मोहिमेचं? काय म्हणते तरुण फळी?

गणेश : काय सांगावं आता पोरांविषयी. नाकात वारं शिरल्यावनी वागायलेत सगळे.

गौतम : नाही, पण आपला विचार तरी पटतो का त्यांना?

नागू : विचार पटायला डोस्कं तर असावं लागतं का नाही? सगळी अर्धवट. शिक्षण अर्धवट... दिमाख अर्धवट. बाकी पोलिटिक्स. तोंड खंगळलं की निघाले तालुक्याला. एका फटफटीवर चौघं चौघं... तिथं का नेता वाटच बघत बसलेला. खिचडी, भजे तयारच.

गणेश : काय व्हाते खिचडी-भज्यानं त्यांचं. नेत्याचा जयजयकार करून गळे सुकून घेतात अन् संध्याकाळी पावशेरी घेऊन झुलत झुलतच घरी येतात.

नागू : हेच तर नेत्यांचे खरे प्रचारक. एक शब्द बोलू देत नाहीत नेत्याविषयी. असा पुढारी पाहिला नाही म्हणतात दुसरा. खांद्यावर हात टाकतो. आपल्या गाडीत फिरवतो. बॅनरवर फोटो छापतो. अन् खाऊ-पिऊ घालतो. बाकी लागतं काय माणसाला दुसरं?

गौतम : असं असेल तर मग अवघड आहे सगळं.

गणेश : त्यात आता जिल्हा परिषदा अन् पंचायत समित्यांच्या निवडणुका तोंडावर आल्यात.

नागू : आता काय रोजचा शे-दोनशे भत्ता अन् संध्याकाळाचं पोटपाणी घट्ट. गावात काय चाललं अन् नाही त्याच्याशी काय देणं घेणं हाय.

- गौतम : तरी सुद्धा आपण उमेद सोडायची नाही. गणेशराव जोशी गुरुजींना भेटले का तुम्ही... काय म्हणाले?
- गणेश : हो भेटलो की, गुरुजी म्हणाले, 'आपलं काही नाही. उगं गावात असावं रामाचं मंदिर म्हणून आपण सुचवून पाहिलं. पुतण्या पण नाही म्हणतो आता गावात राहायला. पण रंगराव काकानं ही गोष्ट फारच मनावर घेतली. मंदिर बांधायचं ते याच जागेवर.' म्हणून तडून बसलाय.
- गौतम : पण ग्रामपंचायतीचा ठराव असल्याशिवाय कसं शक्य आहे हे?
- नागू : ते समदं राईट केलं त्यांनी. चक्क गणपत कोळ्यालाच फोडलं रंगरावानं. लई भारी असते त्याची खेळी. आमदार साहेबाकडं त्याला घेऊन गेला. काय लालूच दाखवली माहीत नाही. तव्हापासून ठामेठोक बोलणारा गणपत पण नरम झाला. गावाचा इच्चार असंल तर आपणाला काय करायचं बाप्पा म्हणून पड खायाचा रोल करू लागला.
- गणेश : नागू त्याच्या घरी फार मोठं रामायण चालू हाय सध्या. गणपतची बायको शिकली पढलेली. तिला शिक्षणाचं महत्त्व. ती म्हणते शाळेच्या जागेत मंदिर नको. दुसरीकडे कुठंही बांधा.
- गौतम : पण काही अर्थ आहे का तिच्या बोलण्याला?
- गणेश : नाही कसा? ती ठरावावर सहीच करणार नाही म्हणून तडून बसली. हे प्रकरण तिच्या बापासमोर गेलं. तिचा भाऊ-बाप मध्यस्थी करायला आले. त्यांना पण जुमानलं नाही तिनं.
- गौतम : चांगली गोष्ट आहे. आपण राहू सरळ चालणाऱ्याच्या पाठीशी उभे.
- गणेश : गौतम भाऊ, सरपंच बाईवर गणपत खूप दडपण आणायला. भुजंगा काकाने सुद्धा सांगून पाहिलं. अशानं असं हाय म्हणले. शाळेची जागा घेऊ नका म्हणले.

- नागू : त्या भल्या माणसाचं कोण ऐकायलं आता. सगळा खेळ रंगरावाचा. फोडलं की नाही त्यानं गणपतला! अगोदर भावकीला त्याच्या खिलाफ उभं केलं अन् आता गणपतला हाताशी धरलं. गौतमदा, या लोकांचं सोडून दे. पण तुमच्या भीमनगरातले दोन मेंबरही त्यांनी आपल्या दावणीला बांधले.
- गणेश : तसं नाही. नागेश कांबळे कवाच तयार व्हाणार नाही. तो शहाणा आहे. गौतम भाऊनं त्याला नीट समजावून सांगितलं तर गडबड करणार नाही.
- नागू : परभू पवार मात्र हाताशी लागणार नाही.
- गणेश : तो कसा लागलं? तो राखीव गटातून आला तरी देव देव करीत बसतो.
- गौतम : खूप गुंता वाढत चाललाय भाऊ. बाहेरचे लोक चंद्रावर चाललेत आणि आपण लोक मंदिरासाठी भांडत बसलोत.
- गणेश : गौतम भाऊ, तुम्ही तहसीलदार असून गावासाठी वेळ देता. गावात वडिलांच्या नावानं वाचनालय काढलं. आपल्या गावातल्या पोरांनी एम.पी.एस.सी., यु.पी.ए.सी. ची तयारी करावी म्हणून मोठमोठी पुस्तकं आणून ठेवली. पण गावातले गाभडे बसले आपले भविष्य घडविण्याऐवजी लबाड बगळ्यांच्या बगलंत जाऊन.
- गौतम : विहीर खोदून उपयोग नसतो राजे हो. लोक तहान लागली तरच येतात पाण्याचा शोध घेत. या गावाचे आपल्यावर खूप उपकार आहेत. लोकांनी मदत केली म्हणून आपण शिकू शकलो. इथवर आलो. हे फार मोठं ऋण आहे या गावाचं. ते थोडंफार फेडावं म्हणून आम्ही वेळ देतो एवढंच.
- गणेश : असं नाही गौतम भाऊ. तुम्ही खूप करता गावासाठी. तुमचे कलेक्टरपासून सगळ्या अधिकाऱ्यांशी चांगले संबंध. तुम्ही टाकलेला शब्द ते लोक खाली पडू देत नाहीत.
- नागू : गौतमदामुळंच कयाधू नदीवर खालच्या पेंडाला बंधारा झाला.

माळाच्या पांदीला बारीक बारीक दोन बंधारे झाले. गावच्या पिण्याच्या पाण्याचा प्रश्न मिटला.

गौतम : तुम्हा लोकांची साथ राहिली तर करता येतील चार गोष्टी गावासाठी. दुसरं काय?

गणेश : तुम्ही आम्ही एका जागी शिकलो. तुमच्या नादानं इथवर आलो. आता शाळामास्तर झालो. हे काय आमच्यासाठी कमी आहे? कोणत्या मोहित्याचं पोरगं वा कदमाचं पोरगं नोकरीला लागलं सांगा बरं?

गौतम : बरं, हे सगळं नंतर बघू. आधी गणपत काकाच्या घरी जाऊ. सरपंच काकूंना भेटू. त्यांचं स्वागत करू. नाही तरी शिवजयंतीची तयारी म्हणून त्यांना आपण भेटणार होतो की. चला आता लगोलग.

(सगळेजण गौतमच्या पाठोपाठ निघतात.)

दृश्य-३

(भुजंगरावचे घर. बैठक. गावातील तीन-चार लोक बैठकीत.)

- भिकाजी : मालक, गावाची वाट लावून टाकली बघा या राजकारणानं.
रेशमाजी : ती कशी काय बाबा?
भिकाजी : अहो, त्या मंदिराच्या जागेपायी गणपतचं घर किती जळून
ऱ्हायलंय. धूर दिसंना गेला, पण आतून नुसतं इंगळागत
पेटलंय.
भुजंगराव : पारूबाई आम्हाला भेटून गेली. तिचा निश्चय पक्का हाय.
कुठल्याही परिस्थितीत ती शाळेची जागा देणारच नाही. खूप
कडवट बोलली गणपतविषयी.
भिकाजी : मालक, रंगरावानं पार त्याचा खुर्दा करून टाकला. आमदार
साहेबाकडं घेऊन गेला. पंचायतीला जागा सुटली तर
पारूबाईच्या तिकिटाची हमी दिली. पैसे कितीबी लागू दे,
तुझ्या बायकोला निवडून आणतो म्हणला. पिंपरखेड पांदीच्या
रस्त्याचं काम देतो म्हणला एम.एल.ए. निधीतून.
रेशमाजी : आमदार त्याच्या पक्षाचा आहे. त्यानं मनावर घेतलं तर
काही पण होऊ शकते. मंदिराला आमदारानं दोन लाख
जाहीर सुद्धा केले म्हणतात.
भुजंगराव : चार-दोन लाख म्हणजे त्याच्या हाताचा मळ. एका फोनवर
दहा दाते येऊन उभे राहतात त्याच्या म्होरं. तालुक्याचा राजा
न तो. त्याला काय कमी.
भिकाजी : तुमचा रंगरावबी भलताच वस्ताद. त्याला नुसतं वरपून
खायाला. तहसीलदाराला हाताशी धरून नदीतली समदी
वाळू त्यानं घशात घातली. आम्ही त्याच्यापसून जरासं सावध
वागलो. नाही तर तुमच्या आमच्यातच जुपली असती चांगली.
भुजंगराव : म्हणजे?

- भिकाजी : तुमच्या उसाला अडसर यावा म्हणून हाच रंगराव, तुमचा भाऊ वाटंत पाणी सोडून दे म्हनला. जागेवरच ऊस पचू दे म्हणला. जाऊ द्या. काय काय बोलला गडी. ते जाऊ द्या. पण इरंला पेटून तुम्ही ज्या गणपत कोळ्याच्या बायकोला सरपंच केलं. त्यानं तं तुम्हाला दगा दिला.
- भुजंगराव : राजकारणात माणूस पडला म्हणजे आपल्या कलानं वाहायला शिकतो. आमचं राजकारण येगळं. आमच्या भावकीचं राजकारण येगळं. त्याला ते पटलं म्हणून गेला गडी तिकडं. त्याला आपण काय करणार ? त्याची मर्जी!
- भिकाजी : कारभारी, तुम्ही काही म्हणा. पण ही गोष्ट काही बरोबर नाही. समदे लोक त्याच्या नावानं वरडायलेत.
- रेशमाजी : परवा तान्हुबाईचा गौतम पण बोलत व्हता.
- भुजंगराव : काय बोलला गौतम ? त्याची मही भेट हुकली. मी गेलतो निवड्याच्या बजारला.
- रेशमाजी : रंगरावचा डाव कसाच साधू देणार नाही म्हणला. निवडणुकीच्या तोंडावर आमदाराकडून डल्ला मारायचा बेत हाय त्याचा. शिवाय रामाच्या नावावर दुकानदारी करायची हाय. रंगरावानं मंदिरासाठी आमदाराकडून नोटाबी काढल्याची चर्चा हाय गावात.
- भिकाजी : पण गणपतची बायको लईच बसली अडून. नाही म्हणजे नाहीच म्हणते सही देयाला. तरी नऊपैकी चार मेंबरं फोडलेच त्याह्यनं.
- भुजंगराव : सुताराचा परभू अन् शेवंतामायचा ग्यानू आले व्हते महाकडं.
- रेशमाजी : मंग काय सांगितलं तुम्ही ?
- भुजंगराव : गणपत फुटला तव्हाच ठरविलं आपणही. आता गावाच्या कारभारात लक्ष घालायचं नाही. आमचे लोक खूप म्हणत व्हते. शाळेच्या जागेवर मंदिर बांधू दे म्हणून. पण आम्ही जरा दूरचा विचार केला. गावातले लेकरं शिकतात. त्यांना

खेळायला, हुंदडायला एवढीच जागा उरली गावात. ती जर देऊन टाकली तर उद्या लेकरांनी करायचं काय? खेळायचं कुठं? कोणी पाव्हणा राव्हणा आला गावात तर शे-दोनशे लोकं बसू शकतील एवढी एकच जागा. ती गमावून कसं चाललं?

- रेशमाजी : जोशी मास्तरचा हात हाय म्हणतेत रंगरावला भयकून देण्यात.
- भिकाजी : त्यानंच पुंगी सोडली अगुदर. पण पुन्हा पाहिलं. अर्धा उबार गाव विरोधात हाय. मंग ढकललं रंगरावावर. आता पेटला रंगराव अन् मास्तर मातर नामानिराळा.
- भुजंगराव : भिकू, गड्या आता याचं त्याच्यावर ढकलण्यात अर्थ नाही. त्यांना काय करायचं ते करू द्या. आपण बघ्याची भूमिका घेऊन बघत राहायचं बस.
- रेशमाजी : आता कारभान्यानंच असं अवसान सोडल्यावर गावाची वाट लागणार नाही तं काय? ते काही नाही. पाच मेंबर आपल्या बाजूनं हैत.
- भिकाजी : अन् गणपतची बायको काही झालं तरी हार मानणारी बाई नाही. ती कारभान्याचे उपकार विसरणारी नाही. (हा संवाद चालू असतानाच सरपंच पारूबाई, गणेश, राघू येतात.)
- रेशमाजी : काय शंभर वर्स आयुष्य हाय माउलीला. तुव्हाच विषय चालला व्हता मावले.
- पारू : आता सगळ्या गावातच मद्या नावाचा डंका पिटवलाय नवऱ्यानं. तोंड दाखवयाला जागा ठेवली नाही बिचाऱ्यानं.
- रेशमाजी : बाप्पा सरपंचीनबाईचा एकदम नवऱ्यावरच पट्टा.
- भुजंगराव : अरे, संभा कुठं गेलास? दोन खुर्च्या घेऊन ये आतून. (आतून 'आलो आलो मालक.' पाठापोठ फायबरच्या खुर्च्या घेऊन संभा येतो. त्यावर गणेश, राघू बसतात. पारू संकोचल्यासारखी उभी.)
- भुजंगराव : तू उभी कामून माय? बस नं खुर्चीवर.

- पारू : नाही, बरी हाय अशीच.
- रेशमाजी : बस नं बाई. खुर्चीवर बसून बोल. (पारू पदर सावरून खुर्चीवर बसते.)
- भुजंगराव : अरे संभा, मोठ्या मालकीणीला चहा करायला सांग. अन् तू पाणी घेऊन ये. (आतून 'जी मालक आलोच.')
- गणेश : काका, आम्ही पारू मावशीला घेऊन मुद्दाम आलो आपल्याकडं. गावातलं वातावरण खूप बिघडलंय. प्रत्येकजण एकमेकाकडे संशयानं पाहतोय. निवडणुका झाल्या. जे निवडून येणार होते ते निवडून आले. पारू मावशी सरपंच झाल्या. आता गावानं झालं गेलं सगळं विसरून एकदिलानं काम करायला नको का?
- भिकाजी : खरं हाय बाबा तू म्हणतोस ते.
- रेशमाजी : पण गाव पेटविल्याशिवाय त्यांना पोळी कशी भाजून घेता येईल?
- भिकाजी : त्याह्यची पोळी झाली, पण गाव जळते त्याचं काय?
- रेशमाजी : तेवढं कळल्यावर की.
- पारू : तात्या, त्या लोकांना समदं कळते. शहाणे लोक हैत सगळे. त्यांच्या डोक्यात एकच. लूट कशी करायची. सत्तेला बटिक कसं करायचं. मह्या बापानं मला हे नाही शिकवलं. लोकांना लुबाडून खाण्यापेक्षा चार घरची धुणी धुऊन पोट भरलेलं काय वाईट?
- भिकाजी : बाई, असं नको बोलूस माय! तू आता गावची सरपंच हैस. तू लोकांची धुणी धुणार?
- पारू : त्यात कसला कमीपणा. नाही तरी नवरा सहा महिन्यापसून रिकामाच हिंडायलाच की. तिकडं पोरगं शिकायला. त्याला चार पैसे लागतेत. बचत गटाच्या बायकांनी येळ सारली म्हणून घरात शिलाई मशीन आली. त्यातून भागवते झालं कसं तरी...

भुजंगराव : पारू, हा सगळा पाढा वाचायची काय गरज? आता दिवस पालटतील की (कुत्सितपणानं). गणपतच्या डोक्यानं चाल म्हणजे झालं. काही कमी पडणार नाही तुला. (भुजंगरावचे हे बोलणे पारूच्या मनाला लागते. तिच्या गळ्यातून हुंदका येतो.)

पारू : काका... काका... पुढं बोलू नका. मला ठाऊक होतं. तुम्ही माझ्यावर खूप संतापणार याची जाणीव होती मला. ही पोरं माझ्याकडं आली. अस्यानं असं हाय म्हणली. म्हणून मी मोठी हिंमत बांधून आले तुमच्यापुढं. काका... तुम्ही रागवा... खूप रागवा... तुम्हाला तो अधिकार हाय... तुम्ही मद्यासाठी लोकांपुढं हात जोडले... मही लेक समजून पारूला पदरात घ्या म्हणून इनवलं. आमच्या भावभावकीनं अदावत मांडली व्हाती. त्यांच्या घरी जाऊन त्यांना समजावून सांगितलं. त्यांचा आमचा व्यवहार सुरळीत केला. तुम्ही तुमचं काम नेकीनं केलं. आम्हाला खावलं नाही. अवदसा आठवली. लोकांनी कान भरले अन् आम्ही वाऱ्यासंगं दिशा बदलली.

भुजंगराव : (शांत स्वरात) मावले, तुला दिवचण्याचा हेतू नव्हता मव्हा. काय करू. आतला कालवा मनात मावना गेला. दुनिया चालते कशावर. कोणाचा भरोसा करावं. गणपतला असा दगाफटका करायचाच व्हाता तर काहाला आला आमच्या इतका जवळ. तो आम्हाला सोडून गेला याचं दुःख नाही आम्हाला. पण ज्या पद्धतीनं तो गेला, ही गोष्ट खूप वर्मी लागली आमच्या. सगळा गाव छीःथू करायला आमच्या गफलतीवर. त्यांना कोणत्या तोंडानं सांगायचं आम्ही...? बस एवढाच प्रश्न आमच्यापुढं...

पारू : काका... मी सांगायची गरज नाही. तुम्हाला सगळं कळलंच असंल. तुमच्या लाडक्या गड्यानं तुम्हालाच दगाफटका

केला असं नाही. मला त्याच्या रोज डागण्या हैत. मद्या बापासमोर मला नाही नाही ते बोलला. नको त्या लोकांच्या संगतीनं भयकल्यासारखा कराय लागला. कामधंदा सोडला. जव्हा पाहावं तव्हा तोंडात राजकारणाच्याच गप्पा. आमदार साहेब का कोण त्याच्या मांडीला मांडी लावून स्टेजवर बसतो म्हणं. रोज रात्री उशिरा येतो अन् काही तरी खपुरे काढीत मला शिव्या घालतो.

भिकाजी : तू त्याचं ऐकना गेल्यावर तुला शिव्या घालणार नाही तं काय पूजा करील का माय तुही?

पारू : तात्या, काका मव्हा जीव गेला तरी मी त्याला सही देणार नाही. मी काही अनपढ बाई नाही. चार पुस्तकं वाचलीत मी. कळते मला काय चूक काय बरोबर. नवऱ्याच्या नाकात शिरलंय वारं. त्याला कळंना झालं. तो झाला सत्तेनं आंधळा, पण कोणाची सत्ता, कोणाचा डाव? कोणाची बदनामी? काही येतंय का त्याच्या टकुऱ्यात? काका, या सगळ्यासमोर मी तुम्हाला शब्द देते. मव्हं काय बरं वाईट व्हयाचं असंल ते व्हवू द्या. पण तुम्ही आजपर्यंत ज्या नेकीनं गावचा कारभार केला त्याच नेकीनं मी वागंन. लबाडी-लताडी मद्या रक्तातच नाही. तिला काहाला आवतान देऊ? मद्यावर विश्वास ठेवा. मला दूर लोटू नका. (हात जोडते.)

रेशमाजी : कारभारी, आता कसलाबी इच्चार करू नका. ही पोरं आपल्या इच्चाराची हायीत. मास्तरनं कितीबी अडसर आणला तरी वर आपला गौतम हाय. त्याची आपणाला खंबीर साथ हाय.

गणेश : गौतमच आम्हाला घेऊन पारू मावशीकडं गेलता. त्यानंच सांगितलं आम्हाला काकांना भेटायला. मी बघतो गावातल्या पोराना कसं सांगायचं ते. शाळा महत्वाची की मंदिर हे कधीतरी त्यांना उजडून सांगितलंच पाहिजे कोणीतरी. ती

जबाबदारी आता आमची. या राजकारणानं गाव नुसतं नासवून टाकलं. जो तो मलई खायच्या गप्पा मारतो. 'घरात नाही दाणा अन् बाजीराव म्हणा' असला प्रकार चाललाय. हे समदं त्यानंच उजडून सांगितलं.

भिकाजी : कारभारी, आता झालं गेलं इसरून जा. तो गणपत गेला बोंबलत तर जाऊ द्या. ही मावली आपल्या बाजूनं हाय. ही पोरं पुढं व्हायला तयार हायीत. आता गावाचा खेळखंडोबा व्हवू देयाचा नसलं तर तुम्ही आम्ही यांच्या पाठीमागं उभं राहिलंच पाहिजे. त्या खेळवाल्यांना त्यांची जागा दाखवलीच पाहिजे.

रेशमाजी : बरोबर हाय तात्या. आता येगळा इच्चार नका करू.

भुजंगराव : (विचार केल्यागत) आता तुम्ही इतकं म्हणता तर आम्ही विचार करतो. गावासाठी आम्ही आजवर खूप केलं. चांगल्या गोष्टीची नासधूस होणार नाही याची काळजी घेतली. आता मंदिराच्या मुद्यावरून गावात दुफळी निर्माण होणं चांगलं नाही. ते कोणाच्याच हिताचं नाही. हा प्रश्न त्यांनीही प्रतिष्ठेचा करू नाही. अन् आपणही त्यात तेल घालण्याचा प्रयत्न करू नाही. आमदार पैसे द्यायला तयार हाय, तर दोन खोल्या बांधून घ्या त्याच्याकडून. लेकरांना बसायला चांगली सावली तरी व्हायल.

भिकाजी : गड्या हो, आता कारभारी म्हणतेत ते नीट ऐका अन् लगोलग कामाला लागा. सरपंचबाई आपल्या संगं हाय. गावाच्या भल्याचा ती इच्चार करते. तिच्या पाठीशी आपण अखूब गाव उभं करू. त्यातच आपलं भलं हाय. (सगळे माना डोलावतात.)

(क्रमशः अंधार पडत जातो.)

दृश्य-४

(एका बाजूनी सूत्रधार आणि दुसऱ्या बाजूनी सोंगाड्या प्रवेश करतात.)

- सूत्रधार : नमस्कार... माय बाप नमस्कार...
- सोंगाड्या : राजे हो... नुसता नमस्कार घालून चालायचं कसं? काय म्हणते तुमचं वडगाव...? काय म्हणतो वडगावचा गणपत कोळी?
- सूत्रधार : भौ... वडगावची भलती मोठी स्टोरी झाली.
- सोंगाड्या : आरं पण लोकांना तर कळली पाहिजे नं!
- सूत्रधार : लोकांना कळायला काय लागतं. तुमच्याकडं स्मार्टफोन आहे नं?
- सोंगाड्या : आहे ना. हे काय? (खिशातून मोबाईल काढतो.)
- सूत्रधार : काढला मोबाईल? स्क्रीन ओपन कर.
- सोंगाड्या : ओपनच हाय.
- सूत्रधार : आरं, पण पीन कोड टाकल्याशिवाय ते टप्पर उघडायचं नाही.
- सोंगाड्या : तसं काही नाही. आपलं मोकाटच हाय. त्याला पिनबिन काही लागत नाही.
- सूत्रधार : इंटरनेट हाय का?
- सोंगाड्या : हाय.
- सूत्रधार : बॅलेंस हाय का?
- सोंगाड्या : बिन बॅलेंसचा मोबाईल घेऊन फिरणारा भिकारचोट वाटलो की काय राजे हो तुम्हाला?
- सूत्रधार : तसं नाही. ही विचारण्याची पद्धत आहे.
- सोंगाड्या : बरं सगळं हाय... आता पुढं बोला.
- सूत्रधार : गुगलवर जा...

- सोंगाड्या : गेलो.
- सूत्रधार : मंग घुस आत.
- सोंगाड्या : घुसलो.
- सूत्रधार : हाँ... जरासं थांब. टाईप कर...
- सोंगाड्या : मराठी की इंग्रजी.
- सूत्रधार : मराठीनं का पोट भरणार हाय तुव्हं इंग्रजीत घुस.
- सोंगाड्या : घुसलो.
- सूत्रधार : वडगावचा चौकीदार टाईप कर.
- सोंगाड्या : राजे हो... जरासं थांबा... स्पेलिंग अवघड हाय. वडगावला 'व्ही' घेऊ की 'डब्लू' घेऊ?
- सूत्रधार : मास्तरानं काय शिकवलं तुमच्या?
- सोंगाड्या : मराठीच्या मास्तरानं इंग्रजी शिकवलं आम्हाला. त्यानं सांगितलं हिशेबा हिशेबानं घ्या. दोन्ही पण चालते.
- सूत्रधार : तुम्हाला कोणतं अक्षर भारदस्त वाटते?
- सोंगाड्या : डब्लू
- सूत्रधार : मग घ्या डब्लू आणि लिहा वडगाव.
- सोंगाड्या : लिहिलं.
- सूत्रधार : सर्च करा.
- सोंगाड्या : केलं.
- सूत्रधार : काय आलं बघा?
- सोंगाड्या : वडगावचे चोर-शिपाई.
- सूत्रधार : हं असं... बघू दे... भौ... याला म्हणतात दुनिया मुट्टी में, उत्तर जेब मे. तेबी करेक्ट उत्तर.
- सोंगाड्या : हे उत्तर बरोबर कसं? चौकीदार चोर कसा?
- सूत्रधार : वडगावात सध्या चोर-शिपायाचाच खेळ सुरू आहे.
- सोंगाड्या : ज्याच्या जवळ तिजोरीच्या किल्ल्या दिल्या, तोच गल्ला हडप करायच्या मागं लागलाय. असंच ना?
- सूत्रधार : म्हणजे तुमच्या कानावर ही खबर आली कशी भौ...

- सोंगाड्या : राजे हो, गावोगाव टपरी चॅनेल झाले. त्यांना दुसरं काय काम? गाव चिवडत बसायचं अन् हाती लागलं ते सोशल मिडियावर टाकायचं.
- सूत्रधार : वा... वा.... मोठीच प्रगती... तुम्हाला सोशल मिडिया वगैरे कळायला लागलं.
- सोंगाड्या : राजेहो, आम्हालाच नाही आमच्या शेंबड्या पोराला नाक पुसता येईना. पण फेसबुक, व्हाट्सअपवर टिक टिक करीत राहाते घंटा घंटा.
- सूत्रधार : भौ... यालाच म्हणतात कालमहिमा. न्यू इंडिया.
- सोंगाड्या : बरं, ते जाऊ द्या. वडगावच्या गणपत कोळ्याचं झालं काय?
- सूत्रधार : काय झालं? ते पार कामातून गेलं.
- सोंगाड्या : माणूस चांगला होता. कामसू होता. त्याचा पिढीजात धंदा होता.
- सूत्रधार : मासे खावाव तर गणपत कोळ्याचे... त्यानं पकडलेले. खूप नाव होतं मार्केटमध्ये गड्याचं.
- सोंगाड्या : मग झालं काय?
- सूत्रधार : काय झालं? गड्याच्या डोक्यात राजकारण शिरलं
- सोंगाड्या : गरिबानं पडू नये की काय राजकारणात?
- सूत्रधार : जरूर पडावं... पण डोक्यात हवा शिरू देऊ नये.
- सोंगाड्या : त्यानं काय होते?
- सूत्रधार : त्यानं गणपत कोळ्याची स्टोरी व्हाते.
- सोंगाड्या : ती कशी काय?
- सूत्रधार : गावातल्या चांगल्या माणसांच्या पाठिंब्यानं गणपतची बायको निवडून आली. राखीव जागा होती म्हणून सरपंच झाली.
- सोंगाड्या : मग बिघडलं कुठं?
- सूत्रधार : भौ... गडबड करू नको. सांगतो सगळं.
- सोंगाड्या : सांगा... लवकर सांगा.. पब्लिक म्होरं समदी चिरफाड करा. माफ करा. ट्रिंग आपरेशन करा.

- सूत्रधार : भौ... ट्रिंग नाही. स्ट्रिंग म्हणा.
- सोंगाड्या : अहो तेच ते. 'ट' ला अर्ध 'स' जोडा.
- सूत्रधार : ठीक हाय भौ.
- सोंगाड्या : मंग चला पुढं. झालं काय ते सांगा.
- सूत्रधार : सांगतो, सांगतो, गणपत कोळी बायको सरपंच होईपर्यंत नीट वागला. भुजंगराव हा गावातला भला माणूस. त्याच्या पाठिंब्यानं बायकोला सरपंच केलं. अन् बायको सरपंच झाल्याबरोबर अशी पल्टी मारली त्यानं, की विचारू नका.
- सोंगाड्या : विचारू नका म्हणजे? विचारावंच लागलं की!
- सूत्रधार : भौ... तुम्हाला कसं नाही कळत, ती आपली बोलायची पद्धत झाली.
- सोंगाड्या : कळलं कळलं आम्हाला. चला पुढं.
- सूत्रधार : गणपत गेला विरोधी गटात. सगळे ल्हाचर लोक. जोशी मास्तर, रंगराव मोहित्या सगळे एकापेक्षा एक टांगळ. जातांना तर गेला हा गडी सहज. पण येण्याचा मार्ग बंद. बसला तिथंच अडकून.
- सोंगाड्या : त्यानंच खरं राजकारण केलं म्हणतेत लोक.
- सूत्रधार : तो कसला करतो? तो आपल्या चारापाण्याच्या मार्गं. कुठून काही मिळते का, काढता येते का याची गणितं लावत बसला गडी... त्याची बायको सरपंच अन् हा गडी आयताच बिळात येऊन पडलेला! मग कशाला सोडतील म्होरके त्याला सहजासहजी. त्यात मंदिराचं प्रकरण आणलं पुढे. शाळेची जागा मंदिराला सोडायची म्हणून लागला पंचायतीत लकडा.
- सोंगाड्या : शाळेच्या जागेत मंदिर बांधायचं असेल तर समाजमंदिर का नको? म्हणून आंबेडकर नगरातील पोरं गेली तहसीलदाराकडं. त्याची भारी बातमी छापून आली होती पेपरात. ती आम्ही वाचली.

- सूत्रधार : पुढे निवडणुका आहेत. जि.प.अन् पंचायत समित्या लागणार आहेत म्हणून मंदिराचा मुद्दा रेटत नेला बेरक्यांनी. अटोकाट प्रयत्न केले. पण गणपतची बायको तयार झाली नाही. बहुमत होऊ शकलं नाही. ठराव बॉबलत गेला. तेव्हापासून गणपतच्या घरातलं वातावरण बिघडलं. गणपत वाटेल तसं बायकोला बोलू लागला. मंदिराला विरोध करणारी आपली बायको शिवजयंतीला, भीमजयंतीला भाषणं झोडू लागली. याचा राग गणपतला हैराण करू लागला. त्यात मास्तर आणि रंगरावाचं खतपाणी.
- सोंगाड्या : म्हणजे देशात जे चाललं, तेच चाललं म्हणा की वडगावात?
- सूत्रधार : देशाचं राजकारण जरा गंभीर असतं. ते आपणाला कळत नाही. आपल्या डोक्यावरून जाते. पण इथला विषय सोपा.
- सोंगाड्या : सोपा, तरीबी अवघड झाला नं राजेहो.
- सूत्रधार : अरे भौ, तिकडं लोक चंद्रावर-मंगळावर चाललेत अन् हे लोकं पाऊस पडत नाही म्हणून सप्ते लावून बसतेत.
- सोंगाड्या : वडगावात शिकलेले लोक असतील नं राजेहो.
- सूत्रधार : ते हैत म्हणून तर जराशी येसण ताणून हाय.
- सोंगाड्या : बरं, ते काय सांगत होता. गणपत लागला चाटेल लोकांच्या नादी. मग पुढं?
- सूत्रधार : पुढं काय? व्हायचं तेच होऊ लागलं. या लोकांचा गेम फत्ते झाला.
- सोंगाड्या : त्यांच्याच नादानं गणपत दारूपण ढोसू लागला म्हणतात.
- सूत्रधार : वाण नाही तर गुण लागणारच की! ही म्हण थोडीच खोटी आहे?
- सोंगाड्या : गणपत कोळी गेम खेळायला गेला, पण त्याच्याच गेमची स्टोरी झाली.
- सूत्रधार : चांगलीच स्टोरी. चांगला कष्ट करून पोट भरत होता गडी. पण आता उघडा पडला. त्यात मुलखाच्या सवयी जडल्या.

पोटात उतरल्याशिवाय बोलता येईना. करतो म्हणलं तर काम व्हायीना. मासे पकडायचं जाळं जाग्यावरच कुयजून पडलं. हा एवढा बहादुर भर पुरात पोहणारा. गटांगळ्या खाल्ल्यासारखा करू लागला.

- सोंगाड्या : दिशा चुकली म्हणजे असं होणारच राजेहो...
- सूत्रधार : त्यात दोष कोणाचा नाही भौ. गणपतला त्याची फालतू महत्वाकांक्षा भवली. आज बायको सरपंच, उद्या आपण झेड.पी. मेंबर... पुढं गाडी, बंगला... कोणकोणते किडे शिरले त्याच्या डोक्यात त्याचं त्याला ठाऊक!
- सोंगाड्या : पाण्यात जाळं फेकून बसणारा गडी, स्वतःच जाळ्यात अडकत गेला राजेहो.
- सूत्रधार : कसला अडकत गेला भौऽ, पार आऊटच झाला.
- सोंगाड्या : गणपतची बायको आपल्या बाजूनं येत नाही. ती फुटायला तयार नाही म्हणून रंगराव मोहित्यानं गणपतची किंमत ओळखली. वापरात न येणारी वस्तू राजकारणात चिठोरीसारखी भिरकावून तरी टाकतात किंवा जाळून तरी टाकतात. गणपतचंही तसंच झालं. रंगरावानं त्याला हाकाललं.
- सूत्रधार : भौ... हे सगळं तुम्हाला कसं माहीत?
- सोंगाड्या : राजेहो, चॅनॅल... घरोघर चॅनॅल झालेत की आता. उगं तुम्ही काही वेगळी माहिती सांगता का म्हणून आम्ही तुम्हाला विचारलं.
- सूत्रधार : व्वा रे बहादुर...! मग तुम्हीच सांगा, आता गणपत कोळ्याची स्टोरी पब्लिक म्होरं... TRP तुमचं वाढलं.
- सोंगाड्या : आता सांगण्यासारखं काहीच उरलं नाही. गणपतच्या बायकोचं जात प्रमाणपत्र खरं का खोटं म्हणून रंगरावानं केस टाकली.
- सूत्रधार : मलाही काल कळलं. पारूबाई कोळी यांच्या सरपंचपदावर 'स्टे' आला. गौतम अन् त्याच्या मित्रांनी लोकवर्गणी करून पारूबाईची केस लढवायचं ठरवलं.

- सोंगाड्या : मंदिराच्या जागेवरून अर्धा गाव रंगरावाकडून उभा राहिला. त्याचा गेम बराच फत्ते झाला.
- सूत्रधार : तर मायबाप हो... हे असं चालते गेमच राजकारण. हे एक वडगाव... अशी गावं सगळीकडंच आहेत. तुमच्या टापूत. आमच्या टापूत. या जिल्ह्यात त्या जिल्ह्यात... या तालुक्यात त्या तालुक्यात.
- सोंगाड्या : राजेहो, या मोठ्या लोकांचं जाऊ द्या, पण गणपत कोळ्यानं कशाला पडायचं गेमच्या भानगडीत.
- सूत्रधार : तो गेम करायला गेला अन् त्याचाच गेम झाला. कॉलेजात शिकणारं पोरगं त्याच्या नावानं संपापून बोललं... बायको खिलाप गेली. भाऊ-बिरादरी अगोदरच दात खाऊन बसलेली. सगळा वांधा झाला गणपतच्या गेमचा!
- सोंगाड्या : बाबांनो, राजकारण करावं ते राजकारणाच्या बेतानं. बैठकीत थोरामोठ्याचे फोटो लावून करता येत नसतं. राजकरण... पोपटासारखं बोलून वा पब्लिकला झुलवत ठेऊन राजकारण करायचे दिवस गेले आता...
- सूत्रधार : भौ... थांबा... थांबा. लई प्रबोधन करू नका... पब्लिकला पचणार नाही. पब्लिकबी राजकारणी झाली. कोणाच्या बापाला पत्ता लागू देत नाही. सगळ्यांनाच खूश करतात... अन् द्यायचा त्याला बरोबर झटका देतात...
- सोंगाड्या : ते पक्षाचे प्रवक्ते का कोण म्हणतात, ते तर नुसत्याच टेबलावर मुठी आपटत तोंडाला फेस येईस्तोर बोलतेत. टी.व्ही. वाले त्यांच्यावरच कॅमेरा धरतेत. इकडं पब्लिकमंथी त्यांचं खातं झिरोवर अन् तिकडं प्रवक्त्याच्या मिशा...
- सूत्रधार : पुन्हा तेच भौ... आता ही बकबक बंद करा. वडगावचं काय झालं ते सांगा...? आमच्याजवळ लई टाईम नाही... समोर बसलेल्या पब्लिकला पण वेळ नाही.
- सोंगाड्या : वडगावच्या राजकारणात गणपत कोळ्याचं घर बसलं. घर

का ना घाट का अशी गणपतची गत झाली. पुढारपणाची खरूज झाली त्याला. सारखा खाजवत बसतो. येडा झाला राजकारणापायी... कपभर ढोसल्याशिवाय बोलता येत नाही... दिवस कळंना रात्र कळंना जमंल त्याच्यासंगं जमंल तशी ढोसत राहतो... ढोसली की बकबक करीत राहतो... बायकोच्या नावानं शिमगा करीत राहतो...

- सूत्रधार : अन् त्याची बायको... पारूबाई. मोठ्या धिराची बाई.
- सोंगाड्या : पारूबाईनं मोडून पडलेलं घर तोलून धरलं. मोठी जिद्दीची बाई. शिकली सवरलेली. पुढं बी शिकायचं म्हणते. शिवाजी महाराज, सावित्रीबाई, बाबासाहेब सगळ्या महापुरुषांवर तोंडपाठ बोलते. पब्लिकनं आचंबित व्हावं असं बोलते. तहसीलदारच काय कलेक्टरपुढं पण रोखठोक बोलते. चुकलं त्याला खदडून काढते.
- सूत्रधार : अशीच वाघीन पाहिजे म्हणून गावातले लोक तिला डोक्यावर घेऊन नाचायले म्हणतात.
- सोंगाड्या : तेबी खरंच हाय. पारूबाईच सरपंच राहिली पाहिजे म्हणून गावातल्या लोकांनी बैठक बोलावली म्हणतात.
- सूत्रधार : नव्या वाटनं निघालेली बाईलेक. तिचा सत्कार झालाच पाहिजे भौ... (हे बोलत असताना, एकजण दवंडी घेऊन येतो.)
- दवंडीवाला : ऐका हो ऐका... आज सांच्यापारी सात वाजता शाळंच्या पटांगणात गावातल्या लोकांची सभा ठेवलेली हाय. त्या सभेत पारूबाई सरपंचीणीचा सत्कार ठेवलेला हाय. बाई भाषण पण देणार हाय. सर्वांनी हजर रहावे हो. (डिंग... डिंग... डिंग... डफडी वाजते.)
- सोंगाड्या : आता आपण इथं थांबायला नको. थेट शाळेचं पटांगणच गाठायला पाहिजे. सरपंचीणबाईचं लाईव्ह हाय.

सूत्रधार : भौ... आपण तैयार हाव... चला आता... इथं काथ्याकूट
करण्यात अर्थ नाही. पब्लिकला घेऊन वडगाव लाईव्ह
पाहायला जाऊ. थेट शाळेच्या ग्राऊंडवरच...!

(दोघेही जण एकापाठोपाठ एक जातात...)

(समाप्त)

जगदीश कदम यांचे प्रकाशित साहित्य

१. कथासंग्रह : मुडदे (१९७८), आखर (१९८६), मुक्कामाला फुटले पाय (१९९९)
२. कवितासंग्रह : रास आणि गोंडर (१९९८), झाडमाती (२००३), नामदेव शेतकरी (२००८), गाव हाकेच्या अंतरावर (२०१४)
३. नाटक : बुडत्याचे पाय खोलात (२००२), वडगाव लाईव्ह (२०१९)
४. समीक्षा : साहित्य: आकलन आणि आस्वाद (२०१२)
५. पुरस्कार : १. बी. रघुनाथ प्रथम कथा पुरस्कार, औरंगाबाद -१९७८
२. 'अस्मितादर्श'चा अण्णाभाऊ साठे कथा पुरस्कार -१९७६
३. महाराष्ट्र राज्य उत्कृष्ट वाङ्मय निर्मिती पुरस्कार 'रास आणि गोंडर'-१९९८
४. रोहमारे ग्रामीण साहित्य पुरस्कार, कोपरगाव -१९९८
५. विशाखा प्रथम काव्य पुरस्कार, नाशिक -१९९९
६. यशवंतराव चव्हाण साहित्य पुरस्कार, पुणे -१९९९
७. महाराष्ट्र राज्य उत्कृष्ट वाङ्मय निर्मिती पुरस्कार 'बुडत्याचे पाय खोलात'-१९९९.
८. कवी ना.धों. महानोर पुरस्कार, जालना-२००७
९. नरहर कुरुंदकर साहित्य पुरस्कार, जि.प.नांदेड -२००९
१०. अण्णाभाऊ साठे कादंबरी पुरस्कार, पुणे-२०१२.
११. प्रसाद बन साहित्य पुरस्कार, नांदेड-२०१५
१२. दर्पण साहित्यिक पत्रकार पुरस्कार, रत्नागिरी -२०१७.